

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

שער
שלישי

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

לקוטי שיחות

בתרגום חפשי ללשון הקודש

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

○

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

●

ואתחנן

(חלק יט — שיחה א)

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ואחת לבריאה

LIKKUTEI SICHOT
TARGUM L'LOSHON HAKODESH

Copyright © 2021

by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

ואתחנן

„הלכות תלמוד תורה“⁸ בחיוב האדם ללמוד תורה, אלא – בזה שישנו חיוב (ומצות עשה מן התורה) על האב ללמד תורה את בנו הקטן.⁹

ואינו מובן: לכאורה הי' צריך לכל לראש לבוא בחיוב דלימוד התורה בכלל – היינו לעצמו, ורק אח"כ¹⁰ (להוסיף שלא די „ללמוד“, אלא צריך גם) „ללמדה“ (לאחרים) לבנו הקטן?

וכפשטות הענין – שהחיוב „ללמדה“ לבנו הקטן הוא תוצאה מן החיוב ללמוד תורה,

וזהו ציווי נוסף במצות תלמוד תורה לגבי שאר מצוות התורה (שבהן חינוך הקטנים הוא רק מזדבנן)¹¹.

ובפרט, שלא יתכן „ללמדה“ מבלי „ללמוד“¹² תחילה (ועד שדברי התורה יהיו „חדודים בפין“)¹³.

הלכות בסדר היום ולא החיובים דת"ת כשלעצמם. ופשט.

(8) ובתרגום קאפח (נעתק לעיל בשה"ג להערה 1) – כ"ה גם בשה"צ להרמב"ם.

(9) כ"ה ברמב"ם והל' ת"ת לאדה"ז. ובטוש"ע שם – „בנו“ סתם (כי קאי גם על גדול. וראה שו"ת צפע"נ דווינסק ח"ב סי' יוד. וראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"א ה"ד: כל התורה שבכתב ושבע"פ. קו"א שם לסעיף א'. ואכ"מ).

(10) ובפרט שהוא קודם לבנו (רמב"ם שם פ"א ה"ד. טוש"ע שם ס"ב. אדה"ז שם פ"א ס"ז).

(11) הל' ת"ת לאדה"ז בתחילתו. ושי"נ.

(12) להעיר מהל' ת"ת לאדה"ז פ"א ה"ד: מה"ת . . . או למצוא לו מלמד. וראה קו"א שם.

(13) קידושין (ל, סע"א) וספרי (ורש"י) עה"פ

א. במצוות תלמוד תורה ישנם, בכללות, שני ציוויים:

(א) „ללמוד“¹ – החיוב (כשיכיר)² ללמוד תורה.³

(ב) „ללמד(ה)“⁴ – ללמד תורה לאחרים⁴, ובפרט – החיוב על האב ללמד את בניו.⁵

ובענין זה מצינו דבר פלא: הן הרמב"ם והן רבינו הזקן לא פתחו את

(1) לשון הרס"ג בסהמ"צ מ"ע יד"טו. רמב"ם בסהמ"צ מ"ע יא*. מנין המצות בריש ספר היד (וב„כותרת“ להל' ת"ת רק „ללמוד תורה“). חינוך מצוה תיט. וראה רש"י פרשתנו ד, י: ילמדון, ילפון לעצמם. ילמדון, יאלפון לאחרים.

(2) ברמב"ם שבהערה הבאה (ה"ג) „כשיכיר“. וראה פס"ד להצ"צ לרמב"ם. – בארוכה לקו"ש ח"י ע' 233, 238. וראה שם הערה 17 – בשיטת אדה"ז.

(3) רמב"ם הל' ת"ת פ"א ה"ג"ד. שם ה"ח. טוש"ע יו"ד ר"ס רמה. שם סרמ"ו. שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס קנה. הל' ת"ת לאדה"ז רפ"ב. ועוד.

(4) רמב"ם שם ה"א"ג. ה"ר"ז. טוש"ע שם סרמ"ה. הל' ת"ת לאדה"ז פ"א ס"א, ס"ד וס"ח.

(5) כי מצוה להקדים בנו – רמב"ם (ה"ב"ג), טוש"ע (ס"ג) והל' ת"ת לאדה"ז (ס"ח) שם. וראה שקו"ט בניאור הרי"פ פערלא לסהמ"צ רס"ג שם (כו, ג"ד) בכוונת הרס"ג „ללמד“ (אם לבנים או לתלמידים).

(6) ועד"ז בטוש"ע**. ולהעיר, שבטוש"ע שם (משא"כ בטור) הכותרת ליו"ד סרמ"ה (ע"ד החיוב ללמד בנו כו') היא „הלכות מלמדים“, והכותרת „הלכות תלמוד תורה“ היא רק לסי' רצו (המתחיל ע"ד החיוב על כל אדם בת"ת). אבל ע"צ"ע למה מקדים הל' מלמדים להל' תלמוד תורה. (7) ושאני הל' ת"ת שבאו"ח סקנ"ה שהן

ההתחלה היא (לא ע"ד החיוב שעל האב ללמד בנו הקטן, כבטוש"ע שם, כ"א) בזה שהקטן עצמו פטור מות"ת – נתי' בלקו"ש ח"ד ע' 236. ועוד.

(* ובתרגום קאפח: „ללמד (לאחרים) . . . וללמדה (לעצמו)“.

(** אלא שברמב"ם והל' ת"ת לאדה"ז

אבל הציווי העיקרי, הנמנה במנין המצוות (להרמב"ם¹⁸), הוא – „ושננתם לבניך“¹⁹, הכולל (כדברי הרמב"ם שם) „ללמוד“²⁰ תורה²¹ וללמודה“; ומאחר שהמקור העיקרי לחיוב לימוד התורה (גם „ללמוד“) הוא מ„ושננתם לבניך“ (שפירושו בפשוטות²² – בנו (הקטן²³)), לכן²⁴ פתיחת הלכות תלמוד תורה היא בחיוב שעל האב ללמד תורה את בנו הקטן.

אלא שזה גופא דורש ביאור: מה

שם סרמ"ה ס"ג]. ו, ז [הובא ברמב"ם ואדה"ז שם]. ועוד.

18) סהמ"צ שם. מנין המצוות בריש ספר היד. ועד"ז בחינוך שם. ולהעיר משער המצוות להאריז"ל ריש פרשתנו. ובסמ"ג מ"ע יב מנה „ולמדתם אותם את בניכם“ [ולהעיר, ששם לא הזכיר כלל בתחילת המצוה החיוב „ללמוד“, רק – „מ"ע ללמד בנו תורה ומצות"].

אבל בסהמ"צ לרס"ג שם מנה „ללמוד וללמד“ כשתי מצות.

19) פרשתנו ו, ז.

20) ראה לעיל שוה"ג להערה 1.

21) בהוצאת העליר וקאפח: חכמת התורה. וכ"ה בחינוך שם.

22) כי אף שפירושו רז"ל ספרי ורש"י עה"פ. סהמ"צ שם. הל' ת"ת להרמב"ם ולאדה"ז שם) „אלו תלמידיך“ – הרי זהו כשמפרטים הציוויים דת"ת, הציווי ללמד בנו תורה הוא ממש"ג (עקב יא, יט) „ולמדתם אותם את בניכם“ (הל' ת"ת להרמב"ם ואדה"ז בתחילתן. טור שם סרמ"ה); אבל פשוטו של כתוב הוא „לבניך“ כפשוטם (שלכן ממשיר ומאריך רש"י: מצינו בכ"מ כו). ולהעיר מביאור הר"פ פעלא שם (ככו, ד),

דהטעם שמנה הרס"ג (באזהרותיו) רק ת"ת לבנים הוא, כי גם זה שצריך ללמוד עם תלמידים הוא מפני שלענין ת"ת גם בן חברו כבנו הוא, עיי"ש.

23) ראה לעיל הערה 9.

24) ובא"א קצת, שהוא כסדרם בכתוב: בתחילה „ושננתם לבניך“ ואח"כ „ודברת בם“ (דבדברי תורה הכתוב מדבר – נסמן לעיל הערה 16).

בפשטות יש לבאר, ששני טעמים לדבר:

(א) מאחר שישנו חיוב (מצות עשה) מן התורה ללמד תורה את הקטן (דלא כבכל שאר המצוות שבהן ליכא חיוב מן התורה לחנך את הקטנים¹¹), נמצא, שלימוד התורה בכל אדם חייב להתחיל ומתחיל בפועל – ומן התורה – בעודנו קטן; ולכן פתיחת „הלכות תלמוד תורה“ היא כדיני לימוד התורה של אדם ישראל כסדר שהם מתחילים אצל כל אחד ואחד – בקטנותו¹⁴.

(ב) הציווי על תלמוד תורה „נכפל .. פעמים רבות“¹⁵ – הן הציווי „ללמוד“¹⁶ והן הציווי „ללמודה“¹⁷ –

(פרשתנו ו, ז) ושננתם לבניך. סהמ"צ להרמב"ם שם. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב ה"ג.

14) ודוחק קצת, כי אין המדובר בלימוד הקטן, כ"א ע"ד החיוב שעל האב ללמד (כי פשוט, שככל חיובי התורה – לגדולים ניתנה), וא"כ הו"ל להקדים המצוה שבגופו, ורק אח"כ – מה שמחוייב ללמד לאחרים, ובפרט שאא"פ „ללמד“ מבלי „ללמוד“ תחלה, כנ"ל בפנים.

15) לשון הרמב"ם בסהמ"צ שם. ועד"ז בחינוך שם.

16) לדוגמא בפרשתנו: ו, ד [כפרש"י שם. ע"פ ספרי ראה יא, לב]. ה, א [הובא בהל' ת"ת להרמב"ם פ"א ה"ג. לאדה"ז רפ"ב. ובסהמ"צ שם: ולמדתם ועשיתם (ע"ד יבמות קט, ב). ואולי הכוונה לפסוק זה (וראה בהוצאת העליר וקאפח שם)]. ו, ז [ע"פ דחז"ל (ספרי ורש"י עה"פ. יומא יט, ב וברש"י שם ד"ה במ (הב). אדה"ז – שו"ע אור"ח סקנ"ו סט"ו. הל' ת"ת פ"ג ה"ב וה"ה) דבדברי תורה הכתוב מדבר]. ועוד.

17) לדוגמא בפרשתנו: ד, ט [הובא בהל' ת"ת להרמב"ם שם ה"ב. לאדה"ז פ"א ס"ח. טוש"ע

(* בהוצאת העליר תיבת „רבות“ ליתא. ובהוצאת קאפח: כמה פעמים.)

אבל ביאור זה אינו מספיק, שהרי בדוגמא להנ"ל מצינו גם בקיום שאר המצוות, וכהלשון האמורה על כך²⁹, שהמצוות שאנו מקיימים בעולם הזה הן „ציונים“ למצוות שנקיים לעתיד לבא, לפי שאז יהי קיומן – „כמצות רצונך“, בתכלית השלימות³⁰;

והיינו שגם קיום המצוות בעולם הזה הוא בבחי' „קטנות“ („ציונים“) בלבד לגבי קיום המצוות דלעתיד לבא, והריהו (מהאי טעמא גופא) חינוך והכנה לשלימות קיום המצוות³¹.

אבל מזה שדוקא מצות תלמוד תורה דוקא שייכת (גם) לקטנים, ויתר על כן, שגם הציווי הכללי על תלמוד תורה מקורו (ונכלל הוא) ב„ושננתם לבניך“ – מוכן, שבתלמוד תורה ישנו ענין מיוחד השייך דוקא למצות תלמוד תורה.

ג. ויובן בהקדם ביאור החילוק בין תורה למצוות:

המצוות, המתקיימות בדברים גשמיים³², עיקר ענינן הוא – לפעול

הוא בנוגע לתורתו של משיח (ראה תניא רפ"ז). ולהעיר מתנחומא תבא ד: אם שמעת בעוה"ז תשמע לעוה"ב כו'.

29) ספרי עקב יא, יז (הובא ברש"י שם, יח). וראה אוה"ת בשלח ד"ה כמים הפנים. ובאוה"ת שלח (ע' תמד): ועמ"ש במ"א בד"ה הציבי לך ציונים שהמצות דעכשיו הם רק ציונים ורושם מענין המצות דלע"ל כו'. וראה הנסמך בהערה הבאה.

30) תוי"ח ר"פ ויחי. ובארוכה – המשך וככה תרל"ז פי"ז ואילך.

31) ראה אוה"ת (בשלח ושלח) שם: כמו שלומדים תכסיסי מלחמה כו'.

32) כי גם המצות דחובת הלכות הן מצות

נשתנתה מצות תלמוד תורה מכל המצוות בזה: א) שלימוד התורה שייך (מן התורה) גם לקטנים, ויתירה מזו, ב) שהחיוב ללמוד תורה נכלל בציווי „ושננתם לבניך“?

ב. לכאורה הי' אפשר לומר (בדוחק עכ"פ), שטעם הדבר הוא כדי להדגיש את החילוק בין לימוד התורה בעולם הזה ובין הלימוד דלעתיד לבוא:

מובן ופשוט שכאשר בני ישראל „יהיו פנויין בתורה וחכמתה“ ו„יהיו ישראל חכמים גדולים“ ו„מלאה הארץ דעה“ ו„תרכה הדעה והחכמה והאמת“²⁵, אזי לימוד והבנת התורה יהיו במעלה שלא בערך להאידינא – ובלשון חז"ל²⁶, שהתורה שלומדים בזמן הזה „הבל“ היא לגבי התורה שנלמד לעתיד לבא בביאת המשיח; וממילא הרי כללות לימוד התורה בזמן הזה, אפילו בגדולים, לא עדיפא מלימודו של „קטן“ –

ועוד: ע"ד שלימוד התורה של קטן הוא ענין של חינוך, המכינו לעיקר החיוב (כשיגדיל) – כן הדבר בנוגע לכללות לימוד התורה בעולם הזה, שהלימוד בזמן הזה הוא חינוך והכנה ללימוד התורה לעתיד לבא, שכן דוקא לאחר ש„תלמודו בידו“²⁷ (לימוד התורה בעולם הזה) יוכל הלומד „לתפוש“ ולהשיג את לימוד התורה בשלימותו מפי משיח צדקנו²⁸.

25) רמב"ם סוף הל' מלכים. שם הל' תשובה פ"ט ה"ב.

26) קה"ר רפ"ב ובמ"כ שם. שם ספ"א.

27) פסחים נ, א. וש"נ.

28) לקו"ת בהר"מ, ב ואילך. ועוד – לגבי התורה שלומדים בג"ע. וי"ל שעד"ז (ובמכש"כ)

אצל הנברא אלא אם ילמד תורה מתוך ביטול⁴¹. אם יהי' לימודו רק ככח השכל, יכול הדבר להביאו לידי כך שיהי' „מגלה פנים בתורה שלא כהלכה”⁴² – אשר „חכמה” אמנם יש בידו⁴³, וסברותיו נאות, אבל אין זו הלכה של תורה (חכמתו ית’)⁴⁴.

ולכן אמרו חז”ל⁴⁵, שמוכרח להתקיים „ברכו בתורה תחלה”: כהקדמה וכיסוד ללימוד התורה יש הכרח להקדים את ברכות התורה, שבהן מודגש ענין „ונתן לנו את תורתו” – ודבר זה מעורר אצל הלומד את הביטול לנותן התורה, שעי”ז נעשה כלי הראוי לתורת ה’.

ד. כשם שיש הכרח בתנועה של ביטול כיסוד והקדמה ללימוד התורה, שעי”ז נעשה הלומד כלי לתורת ה’ – כמו כן נדרשת גם זהירות והקפדה בענין הביטול מצד לומד התורה, בשעת הלימוד גופא, ביתר שאת מאשר בקיום המצוות:

המצוות, כאשר האדם מקיימן כדבעי – כי כן צוה הקב”ה (כנ”ל) – אזי ה”מציאות” שלו אינה „מעורבת” בעשייתו את המצוה, שהרי הוא עומד מלכתחילה בתנועה של מילוי אחר

בדברים אלו, דהיינו פעולה בעולם (ובדוגמת הענין והלשון דפעולת הגברא בחפצא), לברר ולזכך את הדבר הגשמי (ואת כחות הנפש הבהמית של האדם) שבו מתקיימת המצוה³³; ולכן, אע”פ שקיום המצוות צריך להיות מתוך ביטול³⁴ – לא משום שכך מחייב השכל, אלא מפני שכן הוא הרצון העליון („אשר קדשנו במצותיו וצונו”³⁵), אעפ”כ, הרי עיקר הענין בקיום המצות הוא – העשי³⁶; ואילו הביטול (ובכללות – כלשון חז”ל³⁷ – מה שהמצוות „מצרפות את הבריות”), שהמצוה צריכה לעורר באדם (הגברא), אינו מעכב בדיעבד, והוא כדבר נוסף על עצם קיום המצוה.

משא”כ לימוד התורה ענינו, שהאדם, בשכלו הוא, יבין את המושכל ויתאחד עמו³⁸, היינו, שלא יבקש למלא את רצונותיו וחשקו, אלא יחפש אחר אמיתת ההשכלה (ויבטל את רצונו בזה) – וכאשר בתורה עסקינו, היינו להשיג חכמתו ית’³⁹ – ולכן ענין הביטול הוא ענין עיקרי⁴⁰ בפרט בלימוד התורה; מאחר שחכמתו ית’ היא למעלה לגמרי מגדר הנבראים, אינה יכולה להקלט

מעשיות – ראה ספר הערכים חב”ד ע’ אהבת ה’ (ע’ ער-רעא), וש”נ.

(33) תניא פל”ז, עיי”ש.

(34) בלשון הידוע – הקדמת נעשה לנשמע.

(35) נוטח ברכות כל המצות.

(36) ראה תניא פל”ח ובכ”מ.

(37) ב”ר רפמ”ד.

(38) ראה מו”נ ח”א פס”ח.

(39) ראה תניא פ”ה.

(40) ולהעיר מטבילת עזרא שהי’ רק לד”ת ותפלה (ולא – לקיום מצוה) – ראה סידור (סוף כוונת המקוה – קנט, סע”ד): ואותיות ביטול כאותיות טבילה כו’.

(41) ראה לקו”ת בהר מ, ג”ד. ובכ”מ. וראה

תענית ז, א. נת’ בארוכה – בלקו”ש חט”ו ע’ 326 ואילך.

(42) אבות פ”ג מ”א.

(43) להעיר ממרו”ל (איכ”ר פ”ב, יג) יש חכמה

בגוים תאמן כו’ יש תורה בגוים אל תאמן.

(44) ראה לקו”ת אמור לה, ד. ועוד. וראה

סה”ש תש”ב ע’ 151. לקו”ש שם ע’ 327.

(45) נדרים פא, א. ב”מ פה, ריש ע”ב. וראה

ב”ח לאו”ח סמ”ז. ובארוכה – לקו”ש חט”ו ע’ 1 ואילך.

ציוויו של הקב"ה; וממילא אינה נחוצה בזה (כ"כ) הזהירות וההדגשה שצ"ל העבודה דביטול.

משא"כ בתורה, מאחר שענינה הוא יחוד שכל האדם עם המושכל – חכמתו ית' – דהיינו שכאשר מכוון לאמיתתה של תורה, הרי זה באופן שהסברא שחידש בעמל ויגיעת שכלו הרי היא כביכול חכמתו ית' – יש צורך בזהירות והקפדה שלא יתערבו בזה „פניות” ושוחד מצד שכלו (ומציאותו) הוא.

בלימוד התורה ישנו חשש שהלומד יטעה ויחשוב שכבר הגיע לדרגה כזו, שמה שנוגע לו הוא רק ענין אמיתתה של תורה, ולכן, אם יטען מאן-דהו באופן אחר ממה שמחייב השכל שלו, יסיק מכך שדבריו של הלה הם היפך התורה [ע"ד לשון רז"ל⁴⁶: אורייתא הוא דקא מרתחא ליי' – בשעה שמדרגתו האמיתית היא לעת-עתה באופן שמפריע לו (עכ"פ – גם) זה שדבריו של הלה הם היפך השכל שלו].

ולכן גם לימוד התורה גופא צריך להיות חדור בביטול, שישמר הלומד שהמציאות והישות שלו לא תתערבנה ותשחדנה ותטינה את יגיעת שכלו בהבנת וגילוי חכמתו ית'.

ה. וי"ל שזהו גם הביאור בב' הענינים הנ"ל (ס"א) – (א) שענין לימוד התורה קיים (ומן התורה) גם בקטנים, (ב) שהציווי על לימוד התורה דגדול נכלל בציווי „ושננתם לבניך” – מכיון שבהם באים לידי ביטוי ב' עניני הביטול הנדרשים במצות תלמוד תורה:

ענין זה שהתחלת לימוד התורה היא בעוד האדם קטן בשנים – ומעין זה, ועכ"פ מדרבנן, אפילו קודם גיל הקטנות שבו יש לו כבר שייכות להבנה והשגה, אלא מיד מש"יודע לדבר"⁴⁷ – מדגיש, שההתחלה והיסוד דלימוד התורה אינם השכל שבתורה, אלא מה שהלומד ממעיט^{47*} ומקטין עצמו, הביטול לנותן התורה שלמעלה מטעם ודעת; וענין (ביטול) זה אינו תלוי ב„גדלות” ושכל, אלא ישנו בכל אחד, אפילו בתינוק מש"יודע לדבר", מצד נשמתו⁴⁸.

והפרט השני – מה שגם הציווי על לימוד התורה דגדול נכלל בציווי „ושננתם לבניך” – מלמדנו, שגם בעת הלימוד גופא, כאשר הלומד שקוע בלימודו בכח שכלו (כלימודו של „גדול”) – מתוך הבנה והשגה, יש צורך בביטול (כשל „קטן”).

ו. כבר נתבאר כמה וכמה פעמים⁴⁹, שמאחר שכל ענין, ובפרט ענין בתורה, הוא בהשגחה פרטית ובדיוק, מובן, שיש שייכות בתוכן בין פרשת השבוע ובין הפרק באבות שיש לקרוא וללמוד⁵⁰ באותה השבת [מן השבתות

(47) סוכה מב, א. רמב"ם הל' ת"ת פ"א ה"ו. ושו"ע יו"ד סרמ"ה ס"ה. הל' ת"ת לאדה"ז פ"א ס"א.

(47*) להעיר מחולין פט, א.

(48) ראה גם לקו"ש ח"ד (ע' 1166 ואילך). ושם, שזהו מה שתחילת הלימוד היא „תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב” (ראה – המציון בהערה 47), עיי"ש.

(49) ראה לקו"ש ח"ז ע' 175. לקו"ש ח"ז ע'

303. ועוד.

(50) ראה לקו"ש ח"ז שם הערה 1.

(46) תענית ד, רע"א.

ואתחנן ופרק רביעי דאבות (שאומרים ע"פ הנ"ל גם בשנה זו בשבת פ' ואתחנן) – שבשניהם מצינו ריבוי ענינים אודות תלמוד תורה: כמה מהציוויים ע"ד תלמוד תורה נאמרו בפ' ואתחנן⁵⁴, וכן כמה וכמה משניות מפרק זה כוללות הוראות בשייכות ללימוד התורה – מוצאים אנו בכ' משניות בפרק זה גם הוראה והדגשה מיוחדת בנוגע לב' עניני הביטול הנ"ל, הדרושים בתלמוד תורה:

ז. (משנה כ') הלומד תורה⁵⁵ ילד למה הוא דומה לדין כתובה על ניר חדש והלומד תורה⁵⁵ זקן למה הוא דומה לדין כתובה על ניר מחוק – ולכאורה אינו מובן:

ההוראה ברישא מובנת היא, „הלומד תורה ילד כו" – הרי זה זירז לאדם ע"ד החשיבות ללמוד תורה בשנות הילדות והבחרות, ולא לדחות זאת לעת שיזקין;

אבל מדוע צריכה המשנה להדגיש את ההזרה בסיפא – „והלומד תורה זקן למה הוא דומה כו" – וכי מבקשת המשנה ללמדנו, שמי שלא למד תורה (מאיזו סיבה שתהי) עד שהזקין, עליו להתייבש ח"ו מלהצליח בלימוד התורה?⁵⁶!

והביאור בזה: ע"פ הנ"ל, „הלומד תורה ילד" פירושו גם – מי שלומד תורה מתוך ביטול (שמקטין ומבטל את

שבין פסח לשבועות⁵¹, ועד"ז בשבתות הקיץ בכלל – לפי המנהג⁵² לומר פרקי אבות, „כל שבתות הקיץ" [.

ובענינו – ומאחר שנחלקו הדעות בפוסקים⁵³ אם אומרים פרקי אבות בשבת תשעה באב – ואלו ואלו דברי אלקים חיים – יהי הביאור כאן לפי דעה אחת, הדעה שאומרים פרקי אבות,

ובפרט, דכיון ש„אחכה (מתוך תשוקה גדולה) לו (למשח) בכל יום שיבוא" ויהפכו ימים אלה ליו"ט, הנה עד בסמיכות ממש לשבת תשעה באב, הרי זה כולל – „אחכה" מתוך תשוקה גדולה שיאמרו אז פרקי אבות לכל הדעות:

נוסף על השייכות הכללית בין פ'

51 אדה"ז בסידורו. וראה הנסמן בלקו"ש ח"ז שם (הערות 1, 2).

52 סידור אדה"ז „ויש נוהגין"). ולהעיר, שכמה מאמרי כ"ק מו"ח אדמו"ר דימי הקיץ התחלתם היא – משנה שבפרקי אבות דשבתות אלו (לדוגמא: ש"פ נשא, בהעלותך, קרח ופינחס – תש"ב).

53 ברמ"א או"ח (סו"ס תנגג) ד„אם חל (ערב ט"ב) בשבת אין אומרים פרקי אבות" (וראה מג"א שם. ועוד. וכ"ה המנהג בכ"מ). ועפ"ז, בשנה זו (תשל"ח) שט"ב חל בשבת*, לומדים בפ' ואתחנן פרק שלישי

– אבל ראה ט"ז (שם), סי' יעב"ץ (דיני בין המצרים. אשנב ג' לערב ט"ב אות יב), מאמר מרדכי (או"ח שם) – דמנהג זה צ"ע ותמוה. ובברכי" שם דשרי ללמוד כו'. ובפרט למנהגנו לזוהר מכל עניני חשש אבולות בפרהסיא בשבת. וראה שד"ח כרך ח' (ס"ע 3526) ואילך) בשם השיורי טהרה. ואולי יש לדייק גם מל' אדה"ז בסידורו „כל שבתות הקיץ".

* שחזמר טפי מערב ט"ב שחל בשבת – ראה מג"א שם (מכנסת הגדולה).

54 ראה לעיל הערות 16, 17.

55 כ"ה בסידור תורה אור. ועוד [סידור עם דא"ח שראיתי ליתא תיבת: תורה]. וראה שינויי נוסחאות למשניות שם.

56 וראה מדרש שמואל שם בתחילתו („אי נמי").

במה שונה מלחמתה של תורה, שבה יש מקום לטעות ששמחת, בנפול אויבך" מותרת, שמטעם זה הוצרך שמואל הקטן להזהיר מפני זה?

אך הענין הוא – דכיון שניצח את חבירו בדבר הלכה, הרי שאין זה נצחון שלו, אלא „נצחון" עבור התורה – שנתברר ענין בתורה – וזה צריך לעורר בו שמחה גדולה⁶³.

אלא שעל זה אמר שמואל הקטן – „בנפול אויבך אל תשמח": אילו היתה נוגעת לו אמיתתה של תורה בלבד, לא הי' מורגש בשמחתו שהיא „בנפול אויבך", שהוא ניצח את חבירו, אלא רק הענין החיובי, שנתברר ענין בתורה⁶⁴.

ועוד ענין בזה: אילו הי' מגיע למדרגה כזו, שהי' מסור ונתון באמת לגלות את חכמתו ית', לא הי' אצלו הכרח כלל להניח שזהו מקרה של „נפול אויבך", שהרי „אלו ואלו דברי אלקים חיים"⁶⁵,

45 [אמנם ההלכה (למעשה) אינה יכולה להיות כב' הדעות, כיון שבכפועל אפשר להתנהג רק כדעה אחת – אבל מצד „דברי אלקים חיים" יש מקום לשתי הדעות].

בפתיחתו לפיה"מ שלו. – ובערוך השולחן כ' דנראה משום דעכשיו הלומדים בביהמ"ד אינם מורים הוראות.

63 ראה אגה"ק סכו" (קמד, ב ואילך). וראה קו"א ד"ה ולהבין פרטי ההלכות.

64 ראה עד"ז מדרש שמואל שם (סד"ה בגמרא) – אבל לא במלחמתה של תורה.

65 עירובין יג, ב. וש"נ. וראה חגיגה ג, ב: נתנו מרועה אחד.

עצמו כילד), אשר דוקא באופן זה נקלטת התורה אצלו (כ"דיו כתובה על ניר חדש"); אבל כאשר לימוד התורה הוא רק בחכמתו ושכלו (זקן . . זה שקנה חכמה⁶⁷), ללא ביטול, אין התורה – תורת ה' – יכולה להקלט אצלו כדבעי.

ח. (משנה יט) שמואל הקטן אומר בנפול אויבך על תשמח ובכשלו אל יגל לבך פן יראה ה' ורע בעיניו והשיב מעליו אפו – וידועה השאלה: מה בא שמואל הקטן לחדש – הלא „בנפול אויבך וכו'" הוא פסוק במשלי⁶⁸?

ומבואר במחזור ויטרי⁶⁹, שהפסוק קאי במלחמה „בעסק העולם", ומחדש שמואל הקטן, שגם במלחמתה של תורה⁶⁰ בין שני תלמידי חכמים ש„נתרוצצו זה עם זה בדבר הלכה", וניצח האחד את חבירו, על המנצח לדעת, כי „בנפול אויבך" אל תשמח (– בנצחון על חברך) וכו". ועל דרך תפלת ר' נחוניא בן הקנה⁶², „ולא יכשלו חברי בדבר הלכה ואשמח בהם".

57 תוי"כ (ורש"י) קדושים יט, לב. קידושין לב, ב.

58 כד, יז"ח.

59 לאבות שם. הובא גם במדרש שמואל שם (בשם מהר"י בר שלמה).

60 ראה גם תנא דבי אליהו רבה ספ"ח.

61 כלשון חז"ל קידושין ל, ריש ע"ב. וראה סנהדרין כד, א: ת"ח שבבבל כו'.

62 ברכות כח, ב. טוש"ע או"ח סו"ס קי ובשו"ע אדה"ז שם. עיי"ש.

וצע"ג שלא ראיתי נוהגין כן, ולא נדפס הנוסח בסידורים (גם לא בהסידור עם דא"ח וכו"ב – שהוא ללומדים וכו").* וראה תויו"ט

(כוננת הלימוד" את נח). וכן בסידור הרמ"ק (תפלה למשה), של"ה, יעב"ג, אוצר התפלות.

(* אף שנמצא בסידור האריז"ל (ר' שבת) הלכות ד"א, סדר קביעות התורה, ובסי' קול יעקב

ואם כן, למה נדרש ממנו שיפעל בעצמו את ענין „אל תשמח“ (ויתירה מזו, שלא ירגיש שיש בכך „נפול אויבך“)? סוף-סוף הרי ביטל ענין בלתי אמתי וא”כ ודאי צריך הדבר לעורר בו שמחה.

על זה המשיך שמואל הקטן „פן יראה ה' ורע בעיניו והשיב מעליו אפו“: יתכן שזה שחבירו לא כיוון להלכה אינו מצד חסרון בשכלו וכיו”ב, אלא בתורת עונש, שמצד „אפו“ של מעלה לא זכה לכוון להלכה; וממילא אסור לו להיות בשמחה „בנפול אויבך“ — מזה שניתן (ועל ידו) עונש מלמעלה על חבירו, והשמחה צריכה להיות רק מזה שנתבררה ההלכה לאמיתתה.

ואדרבה — אם תהי' אצלו שמחה „בנפול אויבך“, ראוי הוא⁶⁶, שבכך יגרום „השיב מעליו אפו“ — שהקב”ה כביכול יסיר את „אפו“ מחברו וישיבנו עליו.⁶⁷

וע”י ההתבוננות בדברים אלו, יפעל בעצמו שלא זו בלבד שלא תהי' אצלו שמחה „בנפול אויבך“, אלא אדרבה:

וכיון שאפילו לאחר פסק ההלכה נשארת הדעה האחרת ענין של תורה, הרי שלא שייך לומר עלי „בנפול“ ואף לא „אויבך“.

ומאחר שבשמחתו מורגש שהיא „בנפול אויבך“, הרי זה סימן לכך, שמעורב בה הרגש ד”דידן נצח” — שהוא ניצח את חבירו; ולכן אמר „שמואל הקטן“ — שנקרא כך „לפי שהוא מקטין עצמו“⁶⁸ — שלימוד התורה מוכרח להיות מתוך ביטול⁶⁹, כך, ש„בנפול אויבך אל תשמח“; ומה שיהא נוגע לו הוא רק להגיע לאמיתתה של תורה⁶⁸.

ט. אלא שכאן יכולה לעלות הטענה: הן אמת שגם לדעה של „אויבך“ יש מקום מצד דברי אלקים חיים, ולכן אף היא ענין בתורה, אבל הרי הלה ביקש להביע את דעתו בפסק ההלכה למעשה — ובזה ודאי טועה הוא, שהרי הדין בהחלט אינו כן, וממילא נמצא שיש בזה ענין של „בנפול אויבך“⁶⁹ —

66) ירושלמי סוטה פ”ט ה”ג. הובא במחזור יוטרי שם (וראה שם עוד מחז”ל ע”ד שמואל הקטן) מדרש שמואל שם. ועוד.

67) ועפ”ז יובן ההמשך להמשנה שלאח”ז „הלומד תורה ילד כר“ (ע”פ הנ”ל ס”ז).

68) וי”ל דכיון שקשה מאד להיות בביטול עצום כזה שיהי' נוגע לו א”ן ורק אמיתתה של תורה מבלי לערב בזה כלל איזה הרגש של מציאות שלו — לכן הוא רק ענין של מילי דחסידותא. ועפ”ז יומתק הא דרנבה”ק הוצרך להתפלל ע”ז בכל פעם.

69) עפ”ז יש לבאר כפל הלשון — „בנפול אויבך אל תשמח ובכשלו אל יגל לבך“:

מלחמתה של תורה אפ”ל ב’ ענינים: א) בפסקי הלכה — שאז כאשר מנצח חברו הו”ע של „נפול אויבך“, שמתבטל לגמרי. ב) בטעמי

ההלכה — שאז דעת חברו המנוצחת היא בנדר”ד „כשלו“.

ובהתאם לזה אומר „אל תשמח“ ו„אל יגל לבך“ — כי שמחה היא — גלוי’ וגילה היא כסתר בלב (לקו”ת נצבים מז, רע”א. וראה מדרש שמואל שם), ולכן: כאשר מנצח חברו בפסק הלכה (נפול אויבך) אפשר שתתעורר אצלו שמחה גלויה, משא”כ מנצחון רק בבירור טעמי ההלכה (בכשלו) צריך רק זהירות ד„אל יגל לבך“.

70) אבל אינו מוכרח. ומתורצת עפ”ז הקושיא (מדרש שמואל שם. ועוד) למה אמר 19 יראה ה'. וראה מדרש שמואל דלעיל הערה 64.

71) ראב”ע, רלב”ג ומצוד” — משלי שם. רש”י לאבות שם.

יקויים אצלו ההיפך מזה, ש„אינם זזים (אודות בית הלל ובית שמאי): חיבה משם עד שנעשים אוהבים זה את זה וריעות נוהגים זה בזה לקיים מה כו"ל⁷², ויתירה מזו – כמאמר חז"ל⁷³ שנאמר⁷⁴ האמת והשלום אהבו.

(משיחות אור לכ"ד טבת תשל"ח,
ש"פ ואתחנן תשל"ז)

(72) קידושין ל, ריש ע"ב.

(73) יבמות יד ב. וראה בארוכה שיחת י"ט

כסלו וש"פ וישב תשל"ד – הדרן למס' ברכות –

בענין שלום בין ת"ח.

(74) זכרי' ח, יט.

